

Een vreemde eend in de bijt: een vermoedelijk bronstijdwoonstalhuis te Emblem, Oostmalsesteenweg (Ranst, prov. Antwerpen, België)

Sarah DALLE, Nathalie BAEYENS & Sarah LINTEN¹

1. Inleiding en situering

In Emblem (Ranst, prov. Antwerpen) vond in de zomer van 2012 een opgraving plaats in opdracht van de dienst Infrastructuur van de provincie Antwerpen (fig. 1). De aanleiding voor het onderzoek was de geplande aanleg van een loop-piste. Ongeveer de helft van het 2,1 ha grote perceel, met name het tracé van deze loop-piste zelf, werd onderzocht.

Het terrein is gelegen op een zandige opduiking die de Kleine Nete flankeert. De bodem staat geclassificeerd als zandige leem en lemig zand. De opduiking zelf kenmerkt zich door een extra, in dikte variërende stuifzandlaag hier bovenop.

Op de site werden vier kleine koolbranderskuilen van nog ongekende datering aangetroffen. Ze bevatten enkele scherfjes ijzertijd- en Romeins aardewerk. Er werd daarnaast een loopgraaf uit WO1 aangetroffen. Op het terrein kwamen een aantal verspreide paalsporen en kuilen voor met een vermoedelijke datering in de metaaltijden. In de zuidoosthoek van het terrein kwam een palenconfiguratie aan het licht die ondanks het ontbreken van een directe datering een uitgebreide vermelding verdient en hier besproken wordt.

2. Palenrijen

Het geheel aan paalsporen werd meteen bij het afgraven herkend door het opvallende lijnvormige karakter. Deze twee noordwest-zuidoost georiënteerde rijen sporen konden over een lengte van 27 m vastgesteld worden (fig. 2). Deze rijen convergeerden licht naar het noordwesten toe waar ze 3 m uit elkaar lagen. Naar het zuidoosten toe verbreedde de tussenafstand geleidelijk tot maximaal 3,95 m. De noordwestzijde eindigde overtuigend afgerond door de aanwezigheid van twee naar binnen geplaatste palen en één centrale eindpaal. Het zuidelijke uiteinde kon niet vrijgelegd worden aangezien het buiten de op te graven zone viel. Opvallend is dat in de rijen een weliswaar lichte, maar toch duidelijke knik van 5° aanwezig was, met spoor S84 als scharnierpunt.

Ieder spoor had steeds een tegenhanger op de andere rij. Enkel centraal in de oostelijke rij viel op dat drie sporen ontbraken. Dit valt echter te verklaren door het voorkomen van twee windvallen op deze plaats.

De tussenafstand tussen de sporenparen varieerde. Er was een onderscheid merkbaar tussen een noordelijk deel, een middendeel en een zuidelijk deel. In het noorden en zuiden

stonden de sporen binnen de rijen 2 tot 2,20 m uit elkaar. Centraal was de tussenafstand gereduceerd tot slechts 1 à 1,40 m.

De sporen toonden zich over het algemeen bruin tot bruin-beige of lichtgrijsbruin, werden allen gekenmerkt door een zware uitloging en waren intens gebioturbeerd ondergaan.

In het vlak tekende het overgrote merendeel van de sporen zich min of meer rond af. Vijf paalkuilen in het noorden hadden een duidelijke langgerekte ovale vorm. De bewaarde dieptes varieerden van 3 tot 20 cm. Een van deze langgerekte sporen viel in coupe uiteen in twee aparte paalkuilen. De tegenhanger van dit spoor in de tegenoverliggende rij was in het vlak als twee aparte ronde sporen te onderscheiden. Bij de overige langgerekte sporen kon door de grote mate van bioturbatie en uitloging niet met zekerheid vastgesteld worden of de kuilen ook hier twee paalkernen bevatten.

Aardewerk kwam niet voor in de genoemde sporen. Een spoor bevatte een kleine hoeveelheid fijn gefragmenteerd houtskool, waarvan de bruikbaarheid voor datering nog onderzocht wordt.

In deze zone kwam verspreid ijzertijdaardewerk voor. Door het voorkomen van besmeten aardewerk en het vrijwel ontbreken van gegladde scherven is er een voorkeur voor de vroege ijzertijd. Naast laat- tot post-middeleeuws aardewerk afkomstig uit de pluggenbodem, bleek dit handgemaakte aardewerk dominant te zijn onder de eerder schaarse materiële vondsten.

3. Interpretatie

Enkele mogelijke interpretaties werden overwogen, slechts één daarvan leek min of meer stand te houden.

Een functie als veedrijfweg lijkt uitgesloten, aangezien de palen in het noordwesten overtuigend gesloten eindigden. Een overeenkomst met ritueel getinte palenrijen zoals de *allée* in Zeijen (Waterbolk 2009: 155-156) en elders die in combinatie met een midden-bronstijdpalenkrans voorkwamen, is ook onwaarschijnlijk. Dit type palenrijen blijft steeds parallel ten opzichte van elkaar en versmalt niet. De palenkoppels zijn ook in mindere mate synchroon ge-positioneerd.

Ondanks de vreemde lengte-breedteverhouding is de best te onderbouwen hypothese dat de palenrijen de middenbeuk van een gebouwplattegrond vormden. Enerzijds kwamen de paalsporen steeds voor als duidelijke stijlpalen. Daarnaast is het verspringen van de afstand tussen deze stijlpalen – circa 2 m tussenafstand in het noordelijke en zuidelijke deel en

¹ Monument Vandekerckhove, Oostrozebekestraat 54, 8770 Ingelmunster. E-mail: sarahdalle85@gmail.com

Fig. 1. Locatie van de site (bron: AGIV).

Im in het middendeel – ook een doorwendend argument pro, aangezien dit een intentionele en functionele indeling van de structuur uitdrukt.

De plattegrond kent opvallende overeenkomsten met het type Elp dat in de midden- tot late bronstijd gesitueerd wordt met voorkeur voor 1200-800 BC (Huijts 1992: 55; Kooi 2008: 59). De kenmerkende functionele indeling in een woondeel (meer tussenruimte tussen de stijlpalen) en een staldeel (een smallere ruimte tussen de stijlpalen in) komt duidelijk voor in Emblem en ook de te verwachten afstand tussen de stijlpalen – 2 tot 2,4m voor het woondeel en een halvering hiervan voor het staldeel (Waterbolk 2009: 49) – komt overeen. De verbredende trapeziumvorm komt ook regelmatig voor bij het type Elp.

Gebouwen van het type Elp werden tot nu toe enkel geregistreerd in Noord-Nederland (Drenthe) en de directe omgeving. Hiermee is meteen ook het grootste probleem van een dergelijke interpretatie gesteld. In Deventer-Margijnenenk werd de meest zuidelijke gebouw van het type Elp aangetroffen. Zuidelijker werd dit gebouwtype nog niet waargenomen, wat een toewijzing aan dit type gewaagd maakt. De gekende driebeukige midden-bronstijlplattegronden in Vlaanderen en Zuid-Nederland zijn steeds van een ander type met een meer gelijkmatige paalzetting.

Sporen van zijbeuken ware in Emblem niet overtuigend aanwezig. Enkele sporen werden toch geselecteerd als mogelijke elementen van zijbeuken en werden op figuur 2 in het lichtgrijs aangeduid. De totale breedte van het gebouw (ca. 7 à 8 m) zou dan echter eerder breed uitvallen tegenover de te verwachten 5 à 6 m. De middenbeuk zelf is met zijn 3 tot 4 m ook

breder dan de meer typische 2 à 3 m (Waterbolk 2009: 49). De breedte van midden-bronstijdgebouwen bedraagt gewoonlijk nooit meer dan 7,5 m (Arnoldussen & Fokkens 2008: 21).

De knik in de constructie kan wijzen op een herbouw. Wellicht herhaalde het systeem van een noordelijk gelegen woondeel en een zuidelijk gelegen staldeel zich. Op de Nederlandse sites Angelslo en Emmerhout werden dergelijke opvolgingen/ herbouwen tot 70 m lang aangetroffen (Kooi 2008: 60-64).

4. Conclusie

Door het ontbreken van een directe datering kan een sluitende interpretatie van deze palenconfiguratie spijtig genoeg niet gegeven worden. De grote mate van overeenkomst met huisplattegronden van het Drentse type Elp doet echter besluiten dat het hier mogelijk een dergelijk type midden- tot late bronstijdgebouw betreft. Deze typologische toewijzing is echter niet vrij van problemen aangezien dit type ver buiten zijn voorheen vrij strikt afgebakende regio voorkomt, waardoor voorzichtigheid dus geraden blijft.

5. Dank

Dank aan Rica Annaert, Guy De Mulder en Stijn Arnoldussen voor het deskundige advies inzake de plattegrond en het beoordelen van het aardewerk.

Bibliografie

ARNOLDUSSEN, S. & FOKKENS, H. 2008. Bronze age settlements in the Low Countries: an overview. In: S. ARNOL-

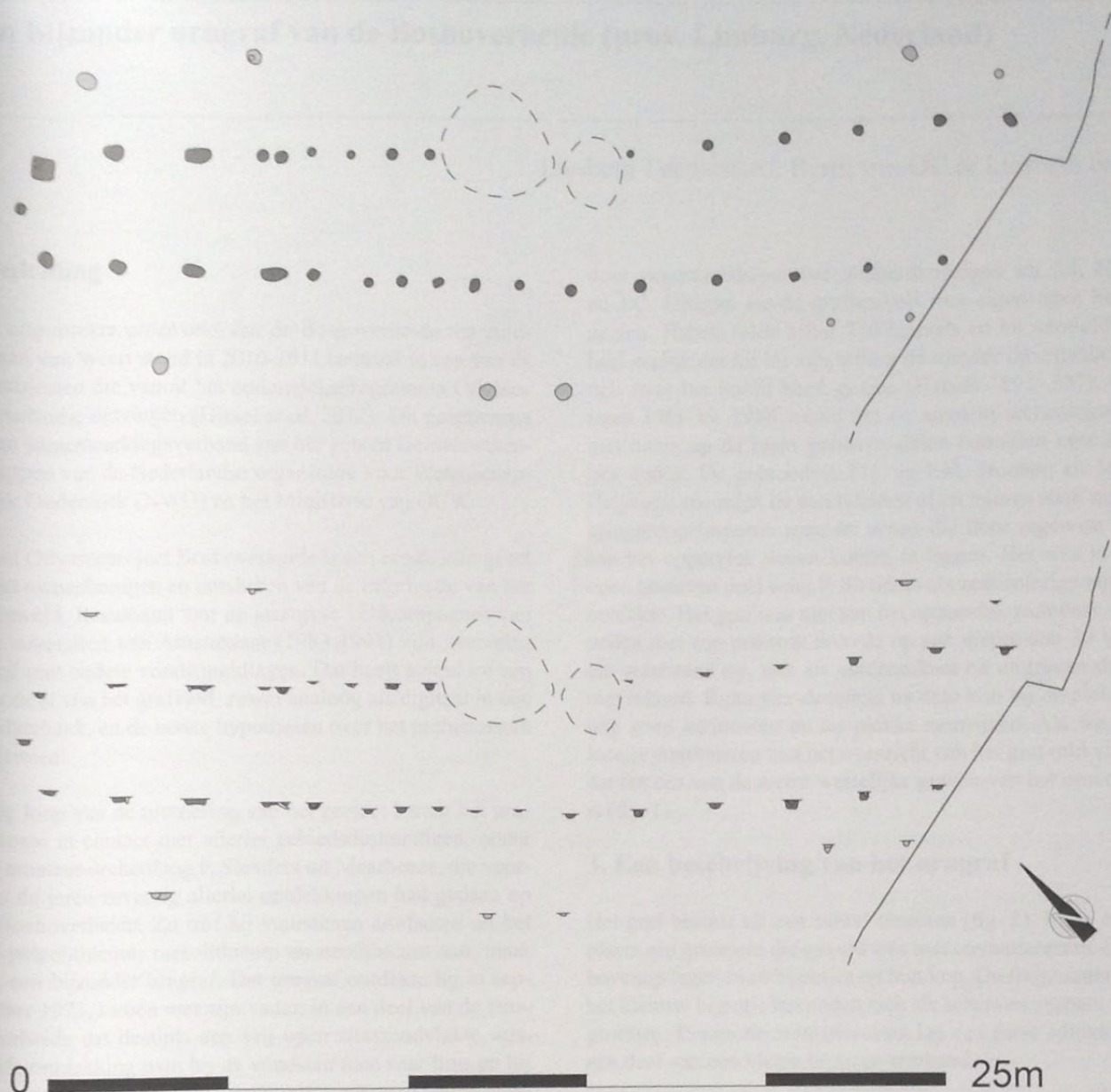

Fig. 2. Plattegrond met coupes.

DUSSEN & H. FOKKENS (ed.), *Bronze age settlements in the Low Countries*. Oxford: Oxbow Books, pp. 17-40.

DALLE, S. in voorbereiding. *Archeologische opgraving Emblem (Ranst) (prov. Antwerpen)*, Basisrapport. Ingelmunster (Onuitgegeven rapport).

HUIJTS, C.S.T. J. 1992. *De voor-historische boerderijbouw in Drenthe, reconstructiemodellen van 1300 vóór tot 1300 na Chr.* Arnhem: Stichting Historisch Boerderij-onderzoek.

KOOI, P. 2008. Bronze Age settlements in Drenthe. In: S. ARNOLDUSSEN & H. FOKKENS (ed.), *Bronze age settlements in the Low Countries*. Oxford: Oxbow Books, pp. 59-68.

WATERBOLK, H.T. 2009. *Getimmerd verleden, sporen van voor- en vroeghistorische houtbouw op de zand- en kleigronden tussen Eems en IJssel*. Groningen: Barkhuis Publishing.